

Elimination plot; A place to induce mythical concepts and wordless induction

Zahra Taghavi ¹ | Amene Zaheri Abdvand ^{2*} | Farhad Tahmasebi ³

1. PhD Student in Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Science and Research branch, Tehran, Iran. zt_55@yahoo.com.
2. Corresponding Author, Assistant Professor of the department of Ancient Culture and Languages, Science and Research branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. zaheria1386@gmail.com
3. Associate Professor of Department of Persian Language and Literature, Islamshahr branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran. Farhad.Tahmasbi@yahoo.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 07/07/2021

Received in revised form:
03/02/2022

Accepted: 05/02/2022

Keywords:

Novel,

Mythical novel,

Main plot,

Elimination plot.

ABSTRACT

Archetypes are the structural elements of myth-making that exist in individuals' unconscious mind and are referred to as the basis for showing similar reactions to certain stimuli. The archetype in the literary context makes the primordial ideas accessible in an artistic way. Today's world needs a coherent narrative to provide a response to unanswered questions. The language of myth, by freeing the narrator from linguistic-ideological bottlenecks, has a great impact on the coherence and richness of contemporary novels, and the mythical novel, which is a platform for achieving human identity that lies in the elimination plot. The present article uses a descriptive-analytical method to analyze and function myth in four novels of *Bloody cow*, *Yeklia and her loneliness*, *Tuba and the meaning of night* and *Eternal story*. As the results have indicated, despite taking advantage of the main plot and elimination, showing the inner turmoil and behavior of the characters, the myths of water and patriarchy, descent, snake, good and evil, elements of nature and wisdom have been used. Modarres Sadeghi and Parsipour have revived the archetypes of Madinah and the position of the Iranians by protesting against the ruling tradition and laws, teaching and eloquence.

Cite this article: Taghavi, Z., Zaheri Abdvand, A., & Tahmasebi, F. (2024). Elimination plot; A place to induce mythical concepts and wordless induction. *Journal of Research in Narrative Literature*, 12 (4), 79-101.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2021.6655.1375

Extended Abstract

Introduction:

Humans have been puzzled from the past to the present in front of the Earth and the world above and they have found no way to decipher the causes of existence and answer these problems except to use symbolic language to unlock their understanding of the universe and existence in the mirror of myth. Nature has been the best source of inspiration for man and tries to use the elements of nature for abstract thoughts about the knowledge of the universe, thus seeking to discover life and death in these four elements and symbolizes them to discover the secrets of the universe. Today Literary works are examined from different angles such as psychoanalysis mythology and old patterns. In these criticisms, the critic seeks to deepen the structure of the work, and the author seeks to reveal the secrets hidden in the secondary reading of the Literary work. Among literary critiques, mythological literary criticism is one of the ways to achieve these mysteries. This article tries to understand the author's goal in the story and for this purpose, it examines the knockout plot of four contemporary mythical novels and tries to discover myths and archetypes in them. Identifying the main plot and sub plot and dropout plot another goal of this article is.

Methodology:

Based on the study of the elimination plot, descriptive-analytical method and data analysis based on comparative literature with the aim of showing the myth as an escape for the author and discovering the ambiguity in the unsaid in a comparative way.

Results and Discussion:

Birth, Death, Tree, Mountain, Colors, Numbers, Animals, Water, Swamp, Vegetable, Earth, etc. All are mythical concepts and elements. Some writers with knowledge of mythical backgrounds point to these ancient elements to understand the deep concepts they desire. In the novel Gavkhoni two methods are used; one is water and the other the father's murder. In Avesta, Ab is "a beautiful, well-formed, tall woman whose praise dates back to far away periods and even before Zoroaster. In ancient Iran, the goddess of water is the goddess of fertility. And the myth of killing father and Oedipal tendencies. It's a dark relationship with dad and hate. The narrator does not regret the death of his father. The subplot of the novel "Yeklia and Her Solitude" is derived from the myth of the fall and eating forbidden fruit. The author sees "feeling alone" as a motive for the fall, and another sign of the myth of the fall is the serpent, which was the temptation of Adam and Eve. The subtitle of the novel "Yekelia and Her Solitude" is derived from the myth of "Hobot" and the eating of forbidden fruit. The author sees "feeling lonely" as a motivation for "Fall" and is another sign of the myth of "Hobot", the serpent that tempted Adam and Eve. In legend, snakes and dragons are often associated with treasure, but in this story, the meaning of treasure is wisdom and logic. Modarresi refers to "the first Hobot of the expulsion of Yeklia from the city" and the second "Satan is driven out of heaven." "Touba and the Meaning of Night" based on the events of the 1930s and the Constitutional Revolution, in addition to the main plot depicting the stifled society of those days, depicts a complete subplot

using mythical concepts depicts a complete secondary plot using mythical concepts. The confusion of women in society, loneliness, insecurity and melancholy thoughts are involved in this imagery. The style of the writer sometimes tends to be hyper-realistic. The choice of the name of Toba in this novel is purposeful because "Toba" in religious sources is a paradise tree that God created with His own hand, and in the sources of legend, it is a tree on top of Alborz and a nest of simorgh and a symbol of fertility. Using the myth of plant-forming, Parsipur has designed a very beautiful secondary plot and clearly shows the cry of oppression and the persistence of the voice of women of history in the ears of despotic centuries. This is the "Elimination Plot". In the novel "Javid", in addition to showing the contrasts of good and evil, relying on the four elements and mythical concepts, another elimination plot in the novel is unleashed. In this novel, water: purification and life, a sacred and pure fire, sometimes the result of the wrath of the gods and sometimes a means of torment. Wind is the cause of life, the soil: in two positive aspects, i.e. growth and the negative side, it is a reminder of death and nothingness. Another mythological component of this novel is rationalism and its plot is strong and intelligent which, in addition to showing the dark society of the constitutional years, reminds contemporary man of the mythological precedents of Iran.

Conclusion:

In the novels discussed, ten myths have been applied. The existence of these elements shows that the authors have been very careful in choosing archetypes. Of course, not all of these plots are seen, but each writer has necessarily used two or three archetypes. In Gavkhoni's novel, the main plot is in the superstructure, and two novels, "Toba and the Meaning of Night" and "Yaklia and Her Solitude" have a plot with a social and cultural theme. In the "Javid story," we are confronted with the presence of the devil and Ahura. "Modarressi" and "Fasih" with political tendencies, through ancient myths, remind Iranians of the place. Modarres Sadeghi and Parsipour revived criticism of traditions and protest against the laws that prevail in society by reminding old patterns. The contemporary novel, therefore, became a place of national and religious myths. Thus, the contemporary novel became a place of national and religious myths. Writers talk vaguely to alleviate the pain of society.

Keywords: Novel, mythical novel, main plot, elimination plot.

پیرنگ حذفی؛ محلی برای القای مفاهیم اسطوره‌ای و تلقین ناگفته‌ها

زهرا تقوی^۱ | آمنه ظاهری عبدوند^{۲*} | فرهاد طهماسبی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

رایانامه: zt_55@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

رایانامه: zaheria1386@gmail.com

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران.

رایانامه: Farhad.Tahmasbi@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶

واژه‌های کلیدی: رمان، اسطوره، پیرنگ اصلی، پیرنگ حذفی.

کهن‌الگوها، عناصر ساختاری اسطوره‌سازی هستند که در روان‌ناهیاری، وجود دارند و زمینه‌ای برای نشان‌دادن واکنش‌های مشابه به محرک‌های معین‌اند. کهن‌الگو در هر متن ادبی، سبب دسترس‌پذیر شدن پنداره‌های ازلی به‌شیوه‌ای هنرمندانه می‌شود. دنیای امروز، نیازمند روایتی منسجم برای پاسخ به سؤالات بی‌جواب است. زبان اسطوره، با رهاکردن روای از تنگنای زبانی - عقیدتی، تأثیر به‌سزایی در انسجام و غنای رمان‌های معاصر دارد و رمان اساطیری، بستری است برای دستیابی به هویت انسان که در پیرنگ حذفی، نهفته‌است. مقاله حاضر با روش توصیفی - تحلیلی، به تحلیل و کارکرد اسطوره در چهار رمان گاوخونی، یکلیا و تنهایی او، طوبا و معنای شب و داستان جاوید می‌پردازد. در نتیجه، ضمن بهره‌گرفتن از پیرنگ اصلی و حذفی و نشان‌دادن آشفتگی درونی و رفتار شخصیت‌ها؛ از اساطیر آب و پدرکشی، هیوط، مار، خیروشر، عناصر اربعه و خرد، استفاده شده‌است. مدرس صادقی و پارسی‌پور، با اعتراض بر سنت‌ها و قوانین حاکم و مدرسی و فصیح، با اساطیر باستان، کهن‌الگوهای مادینه را احیا کرده، جایگاه ایرانیان را یادآور شده‌اند.

استناد: تقوی، زهرا؛ ظاهری‌عبدوند، آمنه و طهماسبی، فرهاد (۱۴۰۲). پیرنگ حذفی؛ محلی برای القای مفاهیم اسطوره‌ای و تلقین ناگفته‌ها.

پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۲ (۴)، ۷۹-۱۰۱.

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/rp.2021.6655.1375

۱. پیشگفتار

اسطوره‌ها، رمز بقای آرزوها و اندیشه‌های بشری‌اند؛ چه، بشر از دیرباز در رویارویی با چرایی عالم خاک و عالم بالا در حیرتی فرو رفته که ناشی از تلاش برای رمزگشایی علل هستی و پاسخ به مسائل آن چاره‌ای نیافته جز آن‌که از زبان نمادین کمک بگیرد تا دریافت خود را از هستی در آیینۀ اسطوره باز نماید. طبیعت همواره بهترین منبع الهام برای او بوده تا با الگوپذیری از عناصر آن به اندیشه‌های انتزاعی پیرامون چیستی‌های خلقت، لباس عینیت ببخشد؛ چنین است که از عناصر اربعه، حیات و مرگ را می‌جوید و از ارکان هستی، نماد می‌سازد تا رازی از رازهای هستی را کشف کند. ذهن پرسش‌گر انسان، از دیرباز، حتی از متون دینی بهره می‌گرفت تا به این راز برسد؛ زیرا انسان، ذهنی کنجکاو دارد و بسیاری از این پرسش‌ها در آیینۀ ادب، منعکس می‌شود. امروزه آثار ادبی، از زوایای مختلفی هم‌چون؛ روانکاوی، اسطوره‌ای و کهن‌الگویی مورد نقد قرار می‌گیرند. منتقد در این‌گونه نقدها به دنبال ژرف‌ساخت اثر می‌گردد و نویسنده در پی نشان‌دادن رازهای نهفته در خوانش ثانویه اثر برمی‌آید. از میان نقدها، نقد اسطوره‌ای و کهن‌الگویی یکی از راه‌های دستیابی به این رازهاست.

«نقد اسطوره‌ای - کهن‌الگویی شکلی از بررسی متون است که سعی می‌شود بر پایه اسطوره‌ها و ساختارهای روانی عام بشر، تبیینی از الگوهای مکرر در آثار ادبی به دست داده شود. منتقدان اسطوره‌شناسی می‌کوشند تا نشان دهند که اسطوره چه نمودی در متن داشته است تا با توضیح درباره کارکرد آن عنصر اسطوره‌ای در متن، نشان دهند که معنای تلویحی متن، چگونه با پژواک‌های اسطوره‌ای غنی‌تر شده‌است. این منتقدان می‌کوشند تا معلوم کنند که تلاقی اسطوره و متن چه پیامدی در معنای متن داشته‌است» (پاینده، ۱۳۹۷: ۳۰۱-۳۰۰).

علاوه بر دستاوردهای نقد اسطوره‌شناختی، شناخت افکار و ابعاد تاریخی هر قومی نیز محصول این نگاه منتقدانه می‌تواند باشد.

«مطالعه اساطیر کمک می‌کند تا تاریخ رشد فرهنگ اقوام شناخته شود و از آن‌جا که بسیاری از اعتقادات با وجود آن‌که با روح دین و تمدن یگانه نیستند، سرسختانه بازمی‌مانند و در درون عقاید امروزی ما نیز جای می‌گزینند» (بهار، ۱۳۷۸: ۱۷).

این مقاله با هدف بازبینی و نقد اسطوره‌شناختی - کهن‌الگویی چند رمان از نویسندگان معاصر، می‌کوشد تا از طریق کشف مفاهیم اسطوره‌ای، علاوه بر درک پیرنگ اصلی رمان‌ها، پیرنگ فرعی و حذفی آن‌ها را مورد بررسی قرار دهد تا هدف نویسنده از پرداخت داستانی کشف شود.

در مورد کهن‌الگو مقاله‌هایی در زمینه شعر و نثر ارائه شده است همانند:

- ۱) «رمزگشایی قصه سلامان و آبسال حنین بن اسحاق بر اساس کهن‌الگوهای یونگ»: سیده مریم روضاتیان، فنون ادبی، ۱۳۸۸، دوره ۱، شماره ۱.
 - ۲) «بررسی کهن‌الگوی آب و درخت در شعر طاهره صفارزاده»: ناصر نیکویخت و همکاران، پژوهش‌های ادبی، تابستان ۱۳۸۸، دوره ۱۶، شماره ۲۴.
 - ۳) «بررسی برخی از کهن‌الگوها در اشعار احمد شاملو»: جهانگیر صفری و حمیده محمودنژاد؛ پژوهش‌های ادبی، ۱۳۸۵، دوره ۳، شماره ۱۱.
 - ۴) «بررسی شخصیت‌شناسی فیروزشاه و عین‌الحیات در داراب‌نامه بیغمی بر پایه کهن‌الگوی آنیما»: جواد مهربان قزلحصار و همکاران؛ متن‌شناسی ادب فارسی، بهار ۱۴۰۰، سال ۱۳، شماره ۱.
 - ۵) «کهن‌الگوی مرگ و تولد دوباره در شعر خیام و عبدالوهاب البیاتی»: لیدا نامدار، کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، پاییز ۱۳۹۹، دوره ۱۰، شماره ۳.
- با بررسی این آثار درمی‌یابیم مقاله‌های برآمده از موضوع کهن‌الگو، عمدتاً از آثار کهن اقتباس شده است و هیچ‌یک به موضوع پیرنگ حذفی در مفاهیم اسطوره‌ای در رمان معاصر، نپرداخته‌اند. در این مقاله، پیرنگ حذفی چهار رمان مذکور، در کنار یکدیگر به عنوان گریزگاهی برای نویسنده و تلقین برخی ناگفته‌ها به صورت مقایسه‌ای بررسی شده و تاکنون پژوهشی در این زمینه صورت نگرفته است.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

- نویسندگان معاصر غالباً از چه نوع اسطوره‌ای در آثارشان بهره برده‌اند؟
- چه مضامینی از طریق اسطوره در رمان معاصر فارسی مطرح می‌شود؟
- هدف نویسندگان از پرداختن به اسطوره چیست؟

۲-۱. روش پژوهش

روش جمع‌آوری اطلاعات، تهیه کتب و مطالب مورد نیاز به روش توصیفی-تحلیلی و تجزیه و تحلیل داده‌هاست. نگارندگان پس از مطالعه و بررسی به استخراج نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش در میان آثار مذکور پرداخته، پس از طبقه‌بندی مباحث، داده‌های حاصل از پژوهش را مورد بررسی قرار داده‌اند.

۲. پردازش تحلیلی

از تولد تا مرگ، آدمی از تأثیر اسطوره‌ها رهایی ندارد. «تولد»، «مرگ»، «درخت»، «کوه»، «رنگ‌ها»، «اعداد»، «حیوانات»، «آب»، «باتلاق»، «گیاه‌پیکری»، «زمین» و... همگی، مفاهیم و عناصر اسطوره‌ای هستند که هر نویسنده و هنرمندی می‌تواند برای غنی‌تر کردن اثرش از آن‌ها بهره بگیرد. یکی از رایج‌ترین شیوه‌های بررسی اساطیر، تحلیل روان‌کاوانه آن‌هاست.^۱

«یونگ» نظریه‌پرداز معاصر با پرداختن به مباحث کهن‌الگویی، مسیری تازه در باب دنیای اساطیر گشود. آشنایی با دنیای ناخودآگاه جمعی و کهن‌الگوها، آدمی را به درک بهتری از اثر ادبی و افکار و تمایلات خالق اثر رهنمون می‌کند. الگوهای اولیه بشر که در اکثر تمدن‌ها مشترک‌اند در بسیاری از آثار ادبی، مفاهیم مشترکی دارند. این الگوها رفته‌رفته در ناخودآگاه فردی و جمعی بشر، رسوب کرده‌اند و در برهه‌ای از زمان به اشکال مختلف خود را نشان می‌دهند. نام دیگر کهن‌الگوها در مکتب‌های روان‌شناختی، آرکی‌تایپ^۲ است و انواع مختلفی دارند؛ از جمله: کهن‌الگوی (مادرمثالی) کهن‌الگوی (خیر و شر) کهن‌الگوی (پدرکشی) و... کهن‌الگوها در عین وحدت نخستین، متنوع به‌نظر می‌رسند.

«برخی عقده‌ها با یک عمل ارادی از خودآگاه طرد شده‌اند و معمولاً بدون دخالت اراده فرد، به خودآگاه هجوم می‌آورند. وضعیت ناخودآگاه جمعی انسان، شبیه زندگی انسان بر روی کوه آتش‌فشانی است که ممکن است فوران کند و همه چیز را نابود سازد» (یونگ، ۱۳۹۵: ۱۲).

«کهن‌الگوهای نمادین در بسترهایی مانند اسطوره، داستان، رؤیا و اوهام آشکار می‌شوند و یا در آثار ادبی ظاهر می‌شوند» (نوری و سرلک، ۱۳۹۵: ۷۹).

«یونگ از تصاویر ذهنی جهان‌شمول که در ناخودآگاه جمعی جا دارند به کهن‌الگو تعبیر می‌کند و اسطوره را نمود آن می‌داند» (یاوری، ۱۳۸۷: ۱۶۲).

با بررسی متون ادبی مختلف و یافتن مفاهیم و عناصر کهن‌الگویی - اسطوره‌ای می‌توان به ژرف‌ساخت اثر و مفاهیم مدنظر نویسنده پی برد. یونگ علت استفاده برخی هنرمندان از مفاهیم اسطوره‌ای را به‌صورت ناخودآگاه «برخورداری هنرمندان از نهان‌بینی ازلی» (پاینده، ۱۳۹۷: ۳۶۴) می‌داند و در مقابل عده‌ای از شاعران و نویسندگان با آگاهی از پیشینه‌های اسطوره‌ای و به منظور تفهیم مفاهیم

۱. برای کشف برخی از مفاهیم اسطوره‌ای به بخش پانوشت مراجعه شود.

مدنظرشان به عناصر کهن‌الگویی رجوع می‌کنند تا این‌گونه در قالب پیرنگ فرعی و یا به عبارتی پیرنگ حذفی عقیده خود را ابراز کنند.

۳. بررسی پیرنگ حذفی رمان‌ها

در این بخش پیرنگ حذفی در چهار رمان گاوخونی، یکلیا و تنهایی او، طویا و معنای شب و داستان جاوید بررسی می‌شوند.

۳-۱. گاوخونی از جعفر مدرس صادقی

گاوخونی رمانی اسطوره‌ای است. پیرنگ اصلی‌اش سرگذشت پسری است که با تداعی خاطرات دوران کودکی، روزگار را سپری می‌کند. ارتباط پدر و مادرش سرد است. پدر، علاقه‌مند آبتنی در زاینده‌رود و در مقابل، مادر، از این کار متنفر است. راوی پس از مرگ مادر به تهران مهاجرت می‌کند و پس از مرگ پدرش برای مراسم تدفین به اصفهان برمی‌گردد. پس از مدتی با دخترعمه‌اش ازدواج می‌کند؛ اما نمی‌تواند با او ارتباط عاطفی برقرار کند. صادقی در کنار این پیرنگ اصلی، با طرح مفاهیم اسطوره‌ای مانند: آب و اسطوره پدرکشی یا تمایلات ادیبی، پیرنگی حذفی برای داستانش ایجاد می‌کند.

۳-۱-۱. اسطوره آب^(۱)

در *آبان یشت اوستا*، آب، «زنی زیبا، خوش‌اندام و بلندبالا دانسته‌شده که قدمت ستایش او به دوره‌های بسیار دور و حتی پیش از زرتشت می‌رسد. چشمه حیات از او می‌جوشد و تندیس‌های باروری را که الهه مادر نامیده می‌شود و نمونه‌هایی از آن را که در کاوش‌های تپه سراب با قدمتی حدود نُه هزار سال قبل از میلاد به دست آمده، تجسم ایزدبانو دانسته‌اند» (آموزگار، ۱۳۷۴: ۲۲).

علاقه بیش‌ازحد پدر راوی به زاینده‌رود و غوطه در آن، نوعی فرار از زندگی فعلی و غوطه‌ور شدن در رؤیای عشق زنی لهستانی است و از آن‌جا که در اساطیر، الهه آب، الهه زیبایی است، نویسنده از زبان پدر راوی به زیبایی زن لهستانی اشاره می‌کند:

«هروقت پول داشتم می‌اوادم تو این کافه کباب می‌خوردم و به آواز این لهستانی گوش می‌دادم. از تُردی عین برگ گل بود، از سفیدی عین برف. از خوشگلی که دیگه نگو، لنگه نداشت. زن خونگرمی بود نسبت به زن‌های ایرانی خیلی ق‌دبلند...» (مدرس صادقی، ۱۳۸۳:

از متن پیداست که نویسنده، علاقه «پدر» به آب و آبتنی را برای نشان دادن عنصر مادینگی به کار برده است. حتا این احتمال می‌رود که پدر به دلیل بی‌مهری و اخلاق پرخاشگرانه همسرش همیشه آرزوی آویختن در آغوش زنی را در ذهنش می‌پروراند. از طرفی، مخالفت همسرش نسبت به آبتنی در رودخانه می‌تواند از حسادت زن به رقیب اسطوره‌ای‌اش باشد (آب و رودخانه نماد و اسطوره زنانگی یا مادینگی است).

«همان وقت دیدم یک نفر لب ایستاده، با داد و فریاد چیزی می‌گفت. رفتم جلو، مادرم بود؛ اما عجیب بود که بی‌چادر بود و با شلوار گشادی که وقت خوابیدن می‌پوشید و با موهای آشفته، هیچ‌وقت ندیده بودم بدون چادر از خانه بیرون بیاید» (همان: ۷).

از طرف دیگر، در ایران باستان، آناهیتا (الهه آب)، الهه باروری تلقی می‌شده است. «وی در کهن‌الگوی ایرانی، نماد آب و زاینده‌گی و رودخانه است» (یاحقی به نقل از یونگ، ۱۳۸۸: ۸۴). با استناد به این جمله یونگ می‌توان درنیاویختن راوی با همسرش را توجیه کرد. راوی، دختر عمه‌اش را نمودی از مادرمثالی، یا همان حوا و مریم باکره می‌داند:

«در همه مدتی که شوهر زخم بودم، یک‌بار هم دست به او نزدم. همیشه از دور و مثل این که الاهی‌ای باشد دوستش داشتم» (مدرس صادقی، ۱۳۸۳: ۸۰).

با توجه به این که «غوطه‌وری در آب، رمزی است از رجعت به حالت پیش از شکل‌پذیری حیات کامل و زایش نو، از یک سو، در پی هر انحطالی، ولادتی نو است و از سوی دیگر، غوطه‌خوردن، امکانات بالقوه زندگی و آفرینش را به وجود می‌آورد» (الیاده، ۱۳۸۵: ۱۸۹). مدرس صادقی سعی دارد این رمز را به کار گیرد.

«به تعبیر دیگر درون چشمه رفتن نمادی از بازگشت به شرایط کیهانی و زهدانی مادر مثالی است» (ستاری و حقیقی، ۱۳۹۳: ۱۲۳).

هم‌چنین از عبارات پایانی رمان «گرمای آب به اندازه بدنم بود»، برمی‌آید که نویسنده با آوردن جمله‌هایی از این دست، سعی در تداعی دوره جنینی دارد و پایانی‌ترین جمله؛ «فقط آواز زنی توی گوشم بود»، صدای آواز غریبی از دور هم می‌تواند، یادآور کلام ازلی آفرینش باشد و هم صدای مادرمثالی دور از دسترس.

«ادیب در اساطیر یونان، قهرمان برجسته‌ای است که پدرش را کشت و با مادر ازدواج کرد» (هال، ۱۳۴۸: ۵۹). در رمان *گاوخونی*، راوی به‌نوعی از پدرش بیزار است. نویسنده مستقیم و غیرمستقیم به این نکته اشاره می‌کند:

«...هرکس آرزویی داشت من هم آرزویی داشتم... به خودم گفتم: آرزوی من این بود که پدرم... پدرم می‌مُرد و حالا که مرده بود هیچ آرزویی نداشتم» (مدرس صادقی، ۱۳۸۳: ۸۱).

نویسنده هیچ دلیلی برای حس تنفر راوی نسبت به پدرش بیان نمی‌کند و همین پیرنگ حذفی، ذهن مخاطب را به لایه‌های پنهان رمان می‌کشد. اصطلاح «مثل خر می‌خوابید» بیانگر تیرگی رابطه و تنفر است. از مرگ پدرش اصلاً ناراحت نمی‌شود و در کمال خون‌سردی در مراسم ختم شرکت می‌کند.

۳-۲. یکلیا و تنهایی او از تقی مدرسی

پیرنگ اصلی این داستان، سرگذشت دختر پادشاه اورشلیم است که به دلیل احساس‌های عاشقانه‌اش با (کوشی) چوپان پدر، از سرزمین پدری رانده، به آوارگی محکوم می‌شود. در این آشفتگی، شیطان در قالب شخصی با نام «تامار» ظاهر می‌شود و به گفت‌وگو می‌پردازد. پس از مدتی، شیطان در چهره زنی زیبا به اورشلیم می‌آید و احساس اضطراب و تنهایی را برای همیشه به پادشاه و پسرش عازار تحمیل می‌کند. با خروج تامار از قصر، احساس تنهایی آن‌ها تمام نمی‌شود. مباحث روان‌شناسی مانند؛ احساس تنهایی و اضطراب و فراق را می‌توان در اسطوره‌های جهانی بازیافت.

۳-۲-۱. اسطوره هبوط

پیرنگ حذفی این رمان برگرفته از اسطوره هبوط، خوردن میوه ممنوعه است. هبوط در بین ادیان و تمدن‌های مختلف، با هم تفاوت دارد. برای مثال در اساطیر بین‌النهرین، شهر کم‌آبی به نام «دیلمون» وجود داشته. الهه خورشید برای ساکنانش، آب شیرین از زمین خارج می‌کند و دیلمون به باغی پردرخت تبدیل می‌شود. توسط الهه دیگری، در زمین هشت نوع گیاه پرورش می‌یابد. آفریده‌ای به نام «انکی» از این گیاهان ممنوعه می‌خورد، در اثر این اتفاق، انکی بیمار می‌شود و به حال مرگ می‌افتد (کریم، ۱۳۴۰: ۱۶۸). هبوط در ایران باستان، بی‌شبهت با هبوط سرزمین‌های دیگر نیست. در *روایت پهلوی آمده‌است*: از نطفه کیومرث (اولین مخلوق خدا بر روی زمین) دو گیاه به نام‌های مشی و مشیانه به‌وجود آمد و رفته‌رفته این گیاهان به شکل آدمیزاد درآمدند.

«مردم از آن گل‌اند که کیومرث را از آن ساخت. به شکل نطفه در سپندارمذ قرار داد و کیومرث را از سپندارمذ بیافرید و زاد به همان‌سان که مهلی و مهلیانه رویدند. دو فرزند

کیومرث؛ مشی و مشیانه در نخستین تجلی خود، گیاه ریواس یا مهر گیاه بودند» (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۵۵).

«باید اندیشه و گفتار و کردار نیک داشته باشند؛ اما شرّ در آن نزدیکی به کمین نشسته تا آنان را از راه راست منحرف کند» (گیمین، ۱۳۷۶: ۳۸۸).

۳-۲-۲. «احساس تنهایی» انگیزه‌ای برای هبوط

یکلیا و تنهایی او، با استناد بر اسطوره هبوط عهد عتیق داستان پردازی شده است که در حقیقت، ترکیبی از اسطوره‌های بین‌النهرین و ایران است. برای مثال، مار در اکثر اسطوره‌ها، سمبل شیطان است و یا خوردن میوه ممنوعه با تحریک همسر آدم اتفاق افتاد. نکته دیگر، لیلیت همسر اول آدم است که در اسطوره‌های قدیمی نامش آمده است. در این رمان پس از رفتن تamar از قصر، اضطراب پادشاه تمام نمی‌شود، بلکه هر لحظه احساسش شدیدتر می‌شود. در اساطیر باستان، زمانی که لیلیت، آدم را ترک می‌کند، آدم چندین بار از خدا می‌خواهد که او را بازگرداند؛ زیرا تحمل آشفستگی، تنهایی و اضطراب دوری او را ندارد. از تصویرپردازی‌های دیگر؛ آبادانی بهشت گونه اورشلیم است؛ بهشتی که دختر پادشاه، از آن رانده می‌شود و سرگردان می‌شود.

۳-۲-۳. «مار» مؤثر در اسطوره هبوط

نشانه دیگر از اسطوره هبوط، مار در این رمان است. نویسنده در مواقعی تamar را آویخته به ماری تشبیه می‌کند. ماری که وسوسه کننده آدم و حوا بود. با توجه به انتخاب نام تamar (شیطان)، از اشاره غیرمستقیم نویسنده به «مار» که نمودی از تاریکی و گناه است، می‌توان به هدف اسطوره پی برد. «کوزه را برداشت و قدری شراب در کف دست تamar ریخت» (مدرسی، ۱۳۴۳: ۹۹). حتا امنون، روحانی دربار پادشاه از تamar به عنوان مار نام می‌برد: «پادشاه می‌بینم که مار بر تو پیچیده و اکنون بی‌اعتنا از جلوی من فرار می‌کند» (همان: ۱۰۱). سپس نویسنده، اسطوره موسی نبی را به ذهن متبادر می‌کند:

«ناگهان عصایش را زمین انداخت و دست‌هایش را مثل این که بخواهد چیزی در آغوش بگیرد، جلو آورد» (همان: ۱۰۱).

در افسانه، مار و اژدها اغلب با گنج همراه است و گاهی به وفاداری و خرد و راهنمابودن مار و گاهی به دست آوردن گنج را منوط به کشتن مار و نیش خوردن از آن تعبیر کرده‌اند و گاه مظهر بدی اعمال انسان است. با توجه به پیشینه‌های اسطوره‌ای؛ مدرسی، جنبه شیطانی و ماورایی مار را مدنظر دارد و انتخاب نام تamar و هم‌چنین تعبیر امنون از تamar، نشانه‌های شیطانی بودن این دختر زیباست؛ اما در کنار

هویت شیطانی تamar، سخنانش قابل تأمل است که جنبه روان‌شناختی و اجتماعی دارد، هرچند ممکن است هدفش، شوم باشد. از این رو، خرد و دانشِ تamar شاید به پیشینه اسطوره‌ای «مار» برگردد که به عنوان راهنما بر گنج خرد و منطق باشد.

«می‌دانی عازار؟ در عشق، زیبایی شرط موفقیت نیست. آنچه حلقه عشق را تنگ‌تر می‌کند، عدم اطمینان است. هیچ‌وقت به زنی نگو که فقط به او تنها تعلق داری. این بیچارگی‌ست. همیشه در زیر صحنه کبود و وسیع عشق جدید، از عشق‌های بی‌شمارت صحبت کن. آن‌وقت ای فاتح صحراها خواهی دید که چه ماجرای هوس‌آلود و شیرینی پیش می‌آید» (همان: ۱۱۰).

از دیگر مواردی که بیانگر اسطوره هبوط است؛ درد دل شیطان با یکلیا است، شیطان به دلیل فریب آدم و حوا، مجبور به هبوط می‌شود؛ اما خود شیطان هبوط را عادلانه نمی‌بیند:

«آن روز من و او (یهوه) باهم پنجه در انداختیم و او مرا از آسمان‌ها به زیر انداخت. او نمی‌دانست که در زمین، پسر انسان چه می‌خواهد. چرا شما را از من رم می‌دهد؟ گو این که من اسیر هستم و تنهای تنها، مثل تو یکلیا، گذشت زمان را تماشا می‌کنم» (همان: ۲۱).

مدرسی بر هبوط اول «اخراج یکلیا از شهر» و هبوط دوم «رانده شدن شیطان از بهشت» اشاره دارد. پیرنگ فرعی داستان، مؤلفه‌هایی است که کدگذاری شده‌است. هم‌چون: احساس تنهایی و اضطراب دائمی و بنیادی، هبوط و نقش آفرینی «تamar» و داستان‌های تودرتویی که هر کدام به اسطوره‌های باستانی بین‌النهرین و سومر و ایران اشاره دارد.

۳-۳. طوبا و معنای شب از پارسی پور

پارسی پور، در طوبا و معنای شب با استاد به حوادث دهه سی و انقلاب مشروطه، علاوه بر پیرنگ اصلی که به تصویر کشیدن جامعه خفقان‌زده آن روزهاست، پیرنگ فرعی استواری با استفاده از مفاهیم اسطوره‌ای به تصویر می‌کشد. سردرگمی زنان جامعه، تک‌افتادگی، ناامنی و افکار مالیخولیایی در این تصویرسازی دخیل‌اند.

«سبک نویسنده، واقع‌گرایانه است که گاه به فراواقع‌گرایی گرایش می‌یابد. خط اصلی روایت، دربردارنده زندگی طوبا و حوادث پیرامونی و فرعی در پیوند با سرگذشت طوباست. نویسنده در جریان گزارش زندگی او به تحولات تدریجی جامعه توجه می‌کند» (طهماسبی و عالیشاهی، ۱۳۹۴: ۲۹۰-۳۰۰).

پارسی‌پور با بیان صریح، در پی نشان‌دادن گرایش‌های زن‌محور است. او تمامی این شگردها را؛ قراردادن شخصیت زن به عنوان شخصیت محوری، استفاده از مفاهیم اسطوره‌ای مرتبط با جنس زنانه و مادرگونه، نشان‌دادن افکار جامعه در دوره قاجار قبل و بعد نسبت به زنان آن دوره، نشان‌دادن زن بی‌سوادی که گاهی در بند خرافات است و گاه بدون علم در پی عرفانی گیج‌کننده است؛ همه را در خدمت نجات زنان از بند بی‌سوادی و تبعیض به کار می‌گیرد.

۳-۳-۱. انتخاب اسامی اسطوره‌ای و کارکرد آن‌ها

انتخاب نام طوبا برای قوی‌ترین شخصیت رمان، قابل تأمل است. در قرآن «طوبا» یک‌بار ذکر شده: «طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ» (قرآن، رعد: ۲۹) «طوبا» درختی بهشتی است که خداوند آن را با دست خویش خلق کرد، ریشه‌اش در خانه پیامبر (ص) و شاخه‌هایش در تمامی خانه‌های مؤمنان است، در هر شاخه‌اش نعمت‌هایی دیده می‌شود (مجلسی، ۱۳۷۲: ۱۳۲). در اسطوره‌ها، طوبا درختی در بالای البرز است که آشیان سیمرغ بر آن قرار دارد. بذر تمام گیاهان زمین از آن است که از پندارهای ایران باستان است. در ادبیات فارسی، نماد باروری است.

«ارتباط و پیوند طوبا، با طبیعت و آب و گیاه در سراسر رمان، برجسته است و عامل به هم پیوستن حوادث است. انتخاب این نام زمینه را برای حضور دوگانه طوبا فراهم می‌کند. او گاه در جهان واقع است و گاه در جهان تخیلی و ذهنی برآمده از جهل، خرافه، درون‌گرایی خود و گاه باورهای مذهبی او» (شیری، ۱۳۸۷: ۸۴ - ۸۵).

انعکاس پنداشت اسطوره‌ای پارسی‌پور از زن، به‌عنوان نیروی بارورشونده است. نامی که پیش از این به عنوان «درخت سیمرغ» از آن یاد می‌شد. طوبی به‌عنوان مادر با نمادهایی که بر جنبه مادرانه دلالت دارند شرکت می‌کند. هرچند فضای کلی رمان مردسالاری است؛ اما در اکثر آثار مردسالارانه، زیرساختی اسطوره‌ای برای زنان دردمند و نادیده‌انگاشته، در نظر گرفته می‌شود. «خلأ حضور زنان، ناخودآگاه در قالب نمادهای آب، چشمه و... پر شده است» (ستاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵). لیل، همسر شاهزاده گیل، یادآور لیلیت در اسطوره آفرینش است. در افسانه‌های سامی «لیل نخست آدم است. تفاوت او با حوا در تن‌درندادن وی به آدم است. خدا لیل را از آدم می‌گیرد، حوا را که از دنده چپ او ساخته و خاکی است، به وی می‌دهد. در اساطیر چهارعنصری، لیل همان هوا و جو یا بخش سیاه جو شب است که در کنار بخش روشن جو یا روز قرار می‌گیرد و زندگانی جاودانه گرفته است» (دستغیب، ۱۳۸۶: ۲۷۶). لیل، با توجه به کارکرد اسطوره‌ای، شخصیت‌پردازی شده است. او با بی‌اعتنایی

به مردان به خصوص به همسرش گیل و پشت کردن به آداب عصر خود، نوعی اعتماد به نفس جنسیتی به شخصیت خود می‌دهد. زنان با دیدن او ابتدا شرم؛ اما در درون تحسینش می‌کنند. هنجارشکنی محبوب است. هنجارهایی که برخلاف میل زنان و در جهت اجحاف حق آزادی و استقلال آنهاست.

«لیلا تمثیلی از زن ازلی و نماد الهه‌های مادرسالاری است. برای انتقام از ستمی که در طول تاریخ بر زنان رفته، شاهزاده گیل و همه مردان را آشفته می‌سازد. گیل، جهان را در جست‌وجوی زن ازلی‌اش، زیر پا می‌گذارد. گاه او را در میخانه‌ای در روم می‌بیند و گاه در معبدی در هند» (مونسان، ۱۳۹۲: ۱۳۴).

پارسی‌پور، شخصیت گیل را روان مذکر (آنیموس) در طوبا و لیلا قرار می‌دهد. ارتباط شاهزاده گیل با زنان دیگر، نشان‌دهنده تلاش او در به‌دست آوردن نیمه زنانه اثری خود است» (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۶) طوبا به واسطه حضور چهار شخصیت مرد در رمان با نمودهای ویژه به این مفهوم «آنیما و آنیموس» اشاره دارد. طوبا، در جوانی به حاجی ادیب و آقای خیابانی و در اواسط عمر به شاهزاده گیل و حضرت گداعلی‌شاه گرایش دارد. این گرایش‌ها در حقیقت، آنیموس وجودش است که نیمه گمشده اوست.

۳-۲. اسطوره گیاه‌پیکری

گیاه‌پیکری از اسطوره‌های بنیادین در همه ادیان و فرهنگ‌هاست. در «اساطیر ژاپنی از دو گیاه نام برده می‌شود به نام پاترینا و میکاتیوس که به ترتیب از قبر دختر و پسری عاشق که خود را در رودخانه‌ای غرق کرده بودند، رویدند» (پیگوت، ۱۳۷۳: ۲۰). در اسطوره‌های ایرانی در چگونگی پراکندگی اقوام آدمی، به نخستین جفت آفرینش، مشی و مشیانه یا مهلی و مهلیانه، اشاره می‌شود.

«در متون فارسی میانه، آفرینش این جفت نخستین را به سیمای گیاه (ریواس) گزارش می‌کنند؛ اما بندهشن، پیش‌فرض گیاهی را برای آفرینش انسان مطرح می‌کند و آن را با واقعیت عینی زایش پیوند می‌دهد» (مختاریان، ۱۳۸۹: ۱۸۰).

در طوبا و معنای شب، جنازه ستاره پس از دفن به درخت انار تبدیل می‌شود که پس از مدتی به بار می‌نشیند. پارسی‌پور با استفاده از اسطوره گیاه‌پیکری، پیرنگ فرعی بسیار زیبایی را طراحی کرده است. او با تصویرپردازی‌هایی که با رویدن درخت انار نشان می‌دهد، فریاد مظلومیت و تداوم صدای زنان تاریخ در گوش قرن‌های مستبد را آشکارا نشان می‌دهد. این همان پیرنگ حذفی است که نویسنده با استناد به آن، جایگاه مادرانه و زنانه زن امروز را یادآور می‌شود.

۳-۴. داستان جاوید از اسماعیل فصیح

فضای داستان جاوید کاملاً رئالیستی است و سرشار از احساس‌های دردناک پسر بچه‌ای زرتشتی است که برای یافتن پدر و مادر و خواهر کوچکش راهی تهران می‌شود. با شروع سفر، نویسنده به شرح حوادث دردناکی می‌پردازد که روح جاوید را می‌آزارد. غربت، بی‌احترامی به آئین و مسلک جاوید، از دست دادن پدر و مادر سپس خواهرش افسانه و مصیبت‌های دیگر، از او قهرمانی بی‌بدیل می‌سازد.

۳-۴-۱. تقابل‌های خیر و نیکی در داستان جاوید

فصیح با توجه به نارضایتی که از جو حاکم بر جامعه دارد، در داستان جاوید از تقابل‌های دوگانه بی‌شماری استفاده می‌کند. می‌توان گفت که با آگاهی از مفاهیم اسطوره‌ای به خلق چنین تقابل‌هایی همت گماشته شده است. «جاوید» نماد خیر و نیکی است و «ملک آرا» و اطرافیان او نمادی از شر و پلیدی هستند. در آموزه‌های زرتشت، پیروزی از آن خیر و نیکی است و شر یا به عبارتی «دیو و اهریمن» در نهایت محکوم به نابودی هستند. در این رمان، علاوه بر نشان دادن تقابل‌های خیر و شر مانند تاریکی و روشنایی، خوبی و بدی، پاکی و ناپاکی، دروغ و راستی با تکیه بر عناصر اربعه (آب و باد، خاک و آتش) و مفاهیم اسطوره‌ای آن‌ها، پیرنگ حذفی دیگری در رمان به راه می‌اندازد.

۳-۴-۲. عناصر اربعه؛ بن‌مایه‌های اسطوره‌ای داستان جاوید

از آغاز خلقت، این چهار عنصر، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند و با باورهای اسطوره‌ای بشر پیوند خورده‌اند. آب؛ در باور ایرانیان، مایه‌ی تطهیر و زندگی، آتش؛ مقدس و پاک، گاهی نتیجه‌ی قهر و خشم خدایان و گاه وسیله‌ی عذاب گناهکاران بوده‌است. باد؛ در اساطیر هم موجب حیات و زندگی هم موجب ویرانی و آشفته‌گی است و خاک نیز از دو جنبه مورد توجه بوده‌است؛ جنبه‌ی مثبت؛ یعنی رویندگی و رویش و زندگی‌بخشی و هم تشکیل‌دهنده‌ی جسم آدمی و جنبه‌ی منفی آن، یادآور مرگ و نیستی است. فصیح به احیای آئین زرتشتی همت گماشته‌است. دو عنصر مهم از نظر زرتشت آب و آتش است. به تعبیر دیگر؛ پاکی و نور از این دو عنصر حاصل می‌شود. زرتشت به آتش معنویت بخشید و از او خواست تا با تاریکی مبارزه کند و در فروردین‌یشت که یکی از منابع زرتشتی است از آتش به‌عنوان «آذر» نام برده می‌شود: «تو را ای آذر اهورامزدا، آذر وهوفرمانه، آذر اوروازشیته و آذر سپنیشه را می‌ستاییم» (پورداوود، ۱۳۷۷: بند ۸).

فصیح به دلیل تعصبی که نسبت به دین نیاکان خویش دارد، در *داستان جاوید*، جایگاه ویژه‌ای به آتش اختصاص داده‌است: «او موبد موبدان یا دستور یک آتشکده کهنه بود و پیش از او پدرش و نیاکانش که به هزار سال یا بیشتر می‌رسید» (فصیح، ۱۳۸۰: ۲). یادآوری رسوم ایرانیان به ویژه زرتشتیان یکی از ویژگی‌های *داستان جاوید* است که پیوند عمیقی با عنصر آتش دارد:

«مراسم [سدره‌پوشان] فقط پوشیدن سدره به کمر بستن (کشتی) نیایش در برابر آتش مقدس و سوگند در برابر اهورامزدا نبود، او باید امتحان می‌داد» (همان: ۷).

در زرتشت، آتش، عنصری مقدس است و این عقیده حاکم، که جسد مرده را نباید با آتش سوخت، چون باعث آلودگی این هدیه اهورامزدايي می‌شود. در جایی که عموی جاوید، حضور مرگ را حس می‌کند، وصیت می‌کند:

«من امشب در غربت می‌میرم... می‌خواهم با سنت نیاکانم بمیرم. جسد مرا آتش نزن، آتش مقدس را نباید آلود» (همان: ۱۴۰).

«آتش» و نورِ تداعی‌کننده آتش، در سراسر رمان خودنمایی می‌کند. «بدترین شکنجه دنیا برای یک زرتشتی این است که او را در یک جای تاریک، دور از آتش، زندانی کنند» (همان: ۵۴).

اهمیت دادن به عنصر آب از دست‌مایه‌های فصیح برای القای مفاهیم است. پیرنگی حذفی که از طریق قداست بخشیدن به این عناصر، جایگاه ارزشمند آئین نیاکانش را جلایی دوباره می‌دهد. در متون زرتشتی و مزدایی، آب، عنصری پاک‌کننده نام دارد. به روایت بندهشن «آفرینش از قطره سرشکی آغاز می‌شود و پیدایش همه چیز، از آب آغاز می‌شود» (بهار، ۱۳۶۹: ۱۳۹). در دینکرد آمده‌است: «هر نوع گندیدگی، نباید در آب شسته شود» (آموزگار، ۱۳۸۶: ۱۹) فصیح به این عنصر اهمیت داده: «جاوید پس از چندروز دربه‌دري دلش می‌خواست یک‌جا خودش را در آب تمیزی بشوید. دلش می‌خواست یک‌جا رو به نور بایستد و نیایش کند» (فصیح، ۱۳۸۰: ۴۴).

فصیح از آب، نور، نیایش و باورهای مقدس زرتشتی سخن می‌گوید. در وصف آبی که جاوید می‌نوشد، مقدمه‌چینی دارد:

«آبی که از ایران زمین به انتهای افق و زمان می‌رفت... درون حوض بزرگ، سر و تنش را شست. آب روشن را دوست داشت... در آئین او، با آب کثیف و بوگرفته زنده‌بودن، بدترین گناه بود... خودش را شست... نیایش بامدادی را انجام داد» (همان: ۳۶۳).

۳-۴-۳. جایگاه خرد در زرتشت

از مؤلفه‌های اسطوره‌ای مورداهمیت فصیح، خردگرایی است که در باورهای کهن زرتشتی از مؤلفه‌های اصلی است. مؤلف تاریخ کیش زرتشت درباره خرد می‌نویسد:

«جان کلام و هسته اصلی تعالیم زرتشت، معرفت به وجود نیکی مینوی است که در باب خرد و عقل کل جهان هستی است» (بویس، ۱۳۷۴: ۲۷۱).

فصیح با آگاهی، در داستان جاوید این تعالیم را گوشزد می‌کند: «وای بر کسی که روانش با خرد آئین پاک... روشن... نشده باشد» (فصیح، ۱۳۸۰: ۱۶). نویسنده، در قسمتی از رمان که مراسمی است برای به بلوغ رسیدن «جاوید» با طرح پرسشی، بن‌مایه‌های اسطوره‌ای زرتشت را گوشزد می‌کند: «کار من به دستور اهورامزدا آن است که با منش و خرد باشم و با زندگی ساده و پاک همکاری کنم، صلح و صفا داشته باشم و بر من است که با پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک کار کنم» (همان: ۹).

از این مثال‌ها پیداست؛ پیرنگ حذفی این رمان، پیرنگی قوی و قابل اعتناست. فصیح در ارائه این پیرنگ، هوشمندانه و آگاهانه عمل کرده، توانسته علاوه بر نشان‌دادن جامعه تیره‌تار سال‌های مشروطه، به پیشینه‌های اساطیری ایران همت گمارد و آن‌ها را به انسان معاصر یادآوری کند.

۴. نتیجه‌گیری

کهن‌الگوها، عناصر ساختاری اسطوره‌سازی هستند که در روان‌ناهی‌ها وجود دارند و رمز بقای آرزوها و اندیشه‌های بشری‌اند و بشر را با چرایی عوالم هستی آشنا می‌سازند. زبان اسطوره، زبان رمز است که در آیین ادبیات نمایان می‌شود. دریافتن پیرنگ حذفی می‌تواند ناگفته‌های اسطوره و کهن‌الگو را نمادین به ما بشناساند. از میان اسطوره‌های کهن‌الگو، ده کهن‌الگو مورد بررسی قرار گرفته است؛ (مطابق جدول شماره یک) اسطوره‌های آب، پدرکشی، هبوط، احساس تنهایی «مار» در اسطوره هبوط، انتخاب اسامی اسطوره‌ای، گیاه‌پیکری، تقابل خیر و نیکی، عناصر اربعه و در نهایت؛ خرد در دین زرتشت.

جدول ۱. بررسی کهن‌الگوها در چهار رمان مورد بحث، یک نگاه

خرد در دین زرتشت	عناصر اربعه	تقابل خیر و نیکی	گیاه پیکری	انتخاب اسامی اسطوره‌ای	«مار» در اسطوره هبوط	احساس تنهایی	اسطوره هبوط	اسطوره پدر کشی	اسطوره آب	کهن الگوها رمان‌ها
								*	*	گاوخونی
					*	*	*			یکلیا و تنهایی او
			*	*						طوبیا و معنای شب
*	*	*								داستان جاوید

(منبع: یافته‌های پژوهش)

وجود این عناصر نشان می‌دهد که نویسندگان در انتخاب کهن‌الگوها، نهایت دقت را داشته‌اند. و در تمام آثار این پیرنگ‌ها دیده نمی‌شود، بلکه هر نویسنده به ضرورت از دو یا سه کهن‌الگو بهره گرفته است. (مطابق جدول شماره دو)

جدول ۲. تعداد کهن‌الگوها در چهار رمان مورد بحث

تعداد کهن‌الگوها	رمان‌ها
دو	گاوخونی
سه	یکلیا و تنهایی او
دو	طوبیا و معنای شب
سه	داستان جاوید

(منبع: یافته‌های پژوهش)

در خوانش اسطوره‌شناختی رمان گاوخونی، تنها دو پیرنگ اصلی دیده می‌شود، پیرنگ اول در روستا رمان است؛ شخصیت اول یا راوی که در عالم رؤیا و واقعیت شناور است. از دوران کودکی خاطرات بسیاری دارد که در سن ۲۴ سالگی آن‌ها را به یاد می‌آورد؛ اما پیرنگ حذفی این رمان، در هاله‌ای از مفاهیم و عناصر اسطوره‌ای به مخاطب عرضه می‌شود؛ ارتباط ضعیف او با مادر و هم‌چنین رابطه سرد و آشفته پدر و مادرش بر روان او تأثیر می‌گذارد. عشق به آب‌تنی اسطوره آب را تداعی می‌کند و یادآور عشق دوران جوانی پدر است و نفرت مادر از آب و رودخانه که در واقع حسادت او

نسبت به رقیب اسطوره‌ای خویش و در حقیقت عنصر مادینگی است. ترس راوی از آب و نفرت او از دیدن زاینده‌رود در قالب بی‌مهری به همسر و هم‌چنین بی‌رغبتی به بچه‌دارشدن، خود را نشان می‌دهد. مدرس صادقی در این رمان با استفاده از خویشکارهای^۱ عنصر آب، شخصیت‌های متفاوتی ارائه می‌دهد. اسطوره آب با خویشکاری‌های مادینگی، باروری، زیبایی، رجعت به زهدان مادرمثالی، هر کدام جداگانه اعمال شخصیت‌ها را توجیه می‌کند. هم‌چنین راوی با داشتن آرزوی مرگ پدر، بهره‌گیری نویسنده را از عقده ادیپ یا عقده پدرکشی در القای این مفهوم نشان می‌دهد.

در *یکلیا و تنهایی* او مدرسی با بهره‌گیری از اساطیر یهود، اسطوره‌های بین‌النهرین و الهه‌های سومری، ایران باستان و با استناد بر کتاب *مقدس* (عهد عتیق) به طرح داستان با پیرنگ‌های حذفی و اصلی، پرداخته است. پیرنگ اصلی؛ طرد دختر پادشاه اورشلیم به دست پدر به دلیل عشق‌ورزی وی به چوپانی است. مدرسی به هبوط اول «اخراج یکلیا از شهر» و هبوط دوم به «رانده‌شدن شیطان از بهشت» اشاره می‌کند. پیرنگ فرعی: احساس تنهایی و اضطراب دائمی، اسطوره هبوط و نقش آفرینی «تامار» است. پیرنگ حذفی، اشاره به دوره مردسالاری و توجه مردمان باستان به نمادهای نرینگی مثل ماه و ستارگان و آسمان و کم‌توجهی به زمین و نشانه‌های مادینگی است. مدرسی، نویسنده‌ای است که پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، سرخورده و غم‌زده، زندگی‌اش را سپری می‌کند، توجه وی به اسطوره غیربومی، نشانه‌ای از رویکرد خلاقانه نویسنده است که به سبب اختناق شدید سیاسی چاره‌ای جز توسل به داستان نمادین ندارد.

رمان طوبا و معنای شب همانند *یکلیا و تنهایی* او پیرنگی حذفی با درون‌مایه اجتماعی و فرهنگی دارد. شخصیت طوبا، همانند نام اسطوره‌ای‌اش بیانگر باروری است؛ اما زیرساخت اصلی رمان تلاشی است برای نشان‌دادن وضعیت زنان دردمند دهه‌های سی و چهل که مورد ظلم و اجحاف حقوق انسانی واقع شده‌اند. طوبا، نمادی از «مادرمثالی» و یا «بزرگ‌مادر ازلی» است که نویسنده با کمک عناصر اسطوره‌ای مانند: آب، باران، درخت انار و اسطوره گیاه‌پیکری، هویت تاریخی او را زنده می‌کند. «آنیما و آنیموس» وجود لیلا، همان نیازهای زنانه و مردانه طوبا است که سال‌ها پنهان مانده و اینک آن‌ها را در وجود «گیل» و «لیلا» به‌عینه می‌بیند. علاقه او به برخی شخصیت‌های مرد رمان بیانگر تلاش برای به‌دست آوردن نیمه زنانه آنیمایی خود است.

نویسنده در *داستان جاوید*، با اسطوره، تقابل نیکی و بدی در شخصیت «جاوید» و «ملک‌آرا»، تاریکی و روشنایی، حضور اهریمن و اهورا و مفاهیم اسطوره‌ای دیگر هم‌چون آب، آتش، خاک و باد، به یادآوری دین نیاکان ایران زمین می‌پردازد و آن را مأمونی برای خیرونیک و درست‌کاری می‌داند. اشاره ویژه به «خرد»، از عناصر مهم اسطوره‌ای در زرتشت، نشان از تسلط نویسنده بر ادیان باستانی و دعوت از مخاطبان به «خردورزی است» که در حقیقت پیرنگ حذفی را ترسیم می‌کند. پیرنگ حذفی این رمان حوادث بعد از مشروطه و حکومت برخی شاهزاده‌های قاجار و در کنار آن اهمیت و جایگاه زرتشت در بین ایرانیان است. فصیح با یادآوری آئین زرتشتی، هویت ازدست‌رفته جامعه بعد از کودتای ۲۸ مرداد را احیا می‌کند. مدرسی و فصیح با گرایش‌های سیاسی که پیش از انقلاب منجر به سرخوردگی ایشان شد، از طریق اسطوره‌های باستانی و یادآوری آئین زرتشتی، جایگاه ایرانیان را یادآوری می‌کنند. مدرس صادقی و پارسی‌پور، انتقاد بر سنت‌ها و اعتراض بر قوانین حاکم در جامعه را از طریق یادآوری کهن‌الگوهای مادینه احیا می‌کنند. نتیجه دیگر این‌که؛ رمان معاصر بعد از کودتای ۲۸ مرداد با گسست پیوندهای قومی و اجتماعی، وحشت تنهایی در بین قشر روشن‌فکر، دخالت استعمار و بازگشت به ظلمت و خفقان، محلی برای جولان حماسه‌ها و اسطوره‌های ملی و دینی شده بود. نویسندگان سرخورده‌ای که چاره‌ای جز بازگشت به هویت قومی خویش نداشته‌اند تا بتوانند در هاله‌ای از لفافه و ابهام سخن بگویند و زخم‌های روح و جامعه خود را با استناد به پیشینه‌های اسطوره‌ای؛ فردوسی‌وار، تسلی بخشند.

پی‌نوشت‌ها

۱. اسطوره آب: به‌عنوان عناصر متضاد چهارگانه جهان مادی، بر مبنای ضدیت جوهری و وحدت نهایی میان این عناصر، صاحب نقش‌هایی شده که در اساطیر جهان و ازجمله شاهنامه عمومیت دارد و به سه بخش اصلی تقسیم‌بندی می‌شود؛ خلق اولیه جهان از آب؛ آب مظهر جاودانگی؛ گذر از آزمون آب و اسطوره تعמיד.

۲. پدرکشی اساطیر از جنبه‌های فراطبیعی آنان است. انگیزه رسیدن به قدرت و پادشاهی دارای بیش‌ترین بسامد است.

۳. در اساطیر، دیونس، پسر زئوس، قطعه‌قطعه می‌شود، از خورش گیاه انار می‌روید. درخت افرا، اوزیرس را از خطر غرق‌شدن در نیل نجات می‌دهد. بودا زیر درخت انجیر به آگاهی عرفانی دست می‌یابد و تولد عیسی (ع) زیر درخت خرما اتفاق می‌افتد. در اساطیر ایران با گیاهان رمزناک مانند مشی و مشیانه، هوم، گز، انار، انگور و سرو مواجه‌ایم.

کتابنامه

قرآن کریم.

- آموزگار، ژاله. (۱۳۷۴) *تاریخ اساطیری ایران*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت).
- آموزگار، ژاله؛ تفضلی، احمد. (۱۳۸۶) *دینکرت*، کتاب پنجم. تهران: معین.
- بویس، مری. (۱۳۷۴) *تاریخ کیش زرتشت*. ترجمه همایون صنعتی زاده. تهران: توس.
- بهار، مهرداد. (۱۳۶۹) *فرنیغ دادگی بندهشن*. تهران: توس.
- بهار، مهرداد. (۱۳۷۸) *پژوهشی در اساطیر ایران*. تهران: آگه.
- پارسی پور، شهرنوش. (۱۳۷۲) *طویا و معنای شب*. تهران: البرز.
- پاینده، حسین. (۱۳۹۷) *نظریه‌ها و نقد ادبی*، جلد اول. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت).
- پورداوود، ابراهیم. (۱۳۷۷) *اوستا یشت‌ها*، جلد دوم. تهران: اساطیر.
- پیگوت، ژولیت. (۱۳۷۳) *اساطیر ژاپن*. ترجمه باجلان فرخی. تهران: اساطیر.
- دستغیب، عبدالعلی. (۱۳۸۶) «از دریچه نقد» چاپ اول، مؤسسه خانه کتاب تهران، به کوشش علی رضا قوچه‌زاده.
- رفیعی، زهرا؛ سیدصادقی، سیدمحمود؛ اردلانی، شمس‌الحاجیه. (۱۳۹۶) «قهرمان رمان طویا و معنای شب در ساحت واقعیت»، *پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*، (۱) (شماره پی‌درپی ۲۷)، ۴۹-۷۲.
- روایت پهلوی*. (۱۳۶۷) ترجمه مهشید میرفخرایی. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- روضاتیان، سیده مریم. (۱۳۸۸) «رمزگشایی قصه *سلامان و آبسال* حنین بن اسحاق بر اساس کهن‌الگوهای یونگ». *فنون ادبی*، شماره ۱، ۱۰۶-۹۷.
- ستاری، رضا؛ حقیقی، مرضیه. (۱۳۹۳) «نقد کهن‌الگویی ریشه‌های دو گانه‌انگاری اسطوره‌ای در شاهنامه فردوسی»، *متن‌شناسی ادب فارسی*، ۶، (۱)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۰-۱۱۱.
- ستاری، رضا؛ حقیقی، مرضیه؛ محمودی، معصومه. (۱۳۹۵) «تجلی کهن‌الگوی مادرمثالی در حماسه‌های ملی ایران بر اساس نظریه روانشناسی یونگ»، *مجله زن در فرهنگ و هنر*، ۸، (۱)، ۴۵-۶۶.
- شیری، قهرمان. (۱۳۸۷) *مکتب‌های داستان‌نویسی در ایران*. تهران: چشمه.

صفری، جهانگیر؛ محمودنژاد، حمیده. (۱۳۸۵) «بررسی برخی از کهن‌الگوها در اشعار احمد شاملو».

پژوهش‌های ادبی، شماره ۱۱، ۱۴۴-۱۱۳.

طهماسبی، فرهاد؛ عالیشاهی، به‌رخ. (۱۳۹۴) جامعه‌شناسی شخصیت در رمان فارسی. تهران: اندیشمندان کسری.

عالی، فاطمه. (۱۳۹۰) «مار در اساطیر و ادبیات فارسی»، فصلنامه علمی-پژوهشی ادبیات فارسی، سال هفتم، (۱۷)، ۹-۲۵.

فصیح، اسماعیل. (۱۳۸۰) داستان جاوید. تهران: البرز.

کریم، ساموئل. (۱۳۴۰) الواح سومری. ترجمه داود رسایی. تهران: سهامی افست.

گیمین، دوشن. (۱۳۷۶) دین ایران باستان. ترجمه رؤیا منجم. تهران: فکر روز.

مجلسی، محمدتقی. (۱۳۷۲) لوامع صاحبقرانی، جلد اول. قم: اسماعیلیان.

مختاریان، بهار. (۱۳۸۹) «ساختار تغذیه در اسطوره‌های مثنوی و مشیانه بر اساس متون زبان‌های باستانی ایران».

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال اول (۲)، ۱۷-۱۲۰.

مدرس صادقی، جعفر. (۱۳۸۳) گاوخونی. تهران: مرکز.

مدرسی، تقی. (۱۳۴۳) یکلیا و تنهایی او، چاپ سوم. تهران: نیل.

مهربان قزلحصار، جواد و همکاران. (۱۴۰۰) «بررسی شخصیت‌شناسی فیروزشاه و عین‌الحیات در داراب‌نامه»

بیغمی بر پایه کهن‌الگوی آنیما». متن‌شناسی ادب فارسی، سال ۱۳، شماره ۱، ۳۸-۲۳.

مونسان، فرزانه. (۱۳۹۲) بررسی بینش اساطیری در ادبیات داستانی زنان معاصر ایران، رساله دکتری، استاد

راهنما: عباس خایفی، دانشگاه گیلان.

نامدار، لیدا. (۱۳۹۹) «کهن‌الگوی مرگ و تولد دوباره در شعر خیام و عبدالوهاب البیاتی». کاوش‌نامه ادبیات

تطبیقی، پاییز، شماره ۳، ۱۲۹-۱۱۱.

نوری، علی؛ سرلک، امیرحسین. (۱۳۹۵) «تحلیل کهن‌الگویی حکایت (الملک و البراهمه) کلیله و دمنه»، مجله

علمی-پژوهشی متن‌شناسی ادب فارسی (۳۲) ۷۹-۹۲.

نیکوبخت، ناصر و همکاران. (۱۳۸۸) «بررسی کهن‌الگوی آب و درخت در شعر طاهره صفارزاده». پژوهش‌های

ادبی، تابستان، شماره ۲۴، ۱۶۷-۱۴۵.

- هال، کالوین اس. (۱۳۴۸) *مبانی روان‌شناسی فروید*. ترجمه ایرج نیک آیین. تهران: غزالی.
- یاحقی، محمدجعفر. (۱۳۸۸) *نقد اساطیر و داستان‌واره‌ها*، چاپ دوم، تهران: فرهنگ معاصر.
- الیاده، میرچا. (۱۳۸۵) *رساله در تاریخ ادیان*. ترجمه جلال ستاری. تهران: سروش.
- یاوری، حورا. (۱۳۸۷) *روان‌کاوی ادبیات*. تهران: سخن.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۸۷) *انسان و سمبل‌هایش*. ترجمه محمود سلطانی. تهران: جامی.
- یونگ، کارل گوستاو. (۱۳۹۵) *روان‌شناسی و دین*. ترجمه فؤاد روحانی. تهران: علمی و فرهنگی.

References

The Holy Quran

- Amoozegar, Zh. (1995) *Iran's Mythological History*. Tehran: *Organization for the Study and Compilation of Humanities Books* (Samt) (In Persian).
- Amoozegar, Z; Tafazoli, A. (2007) *Dinkeret*, Tehran: *Moein Publications* (In Persian).
- Alyade, M. (2006) *Treatise on the History of Religions*. Translated by; Jalal Sattari, Tehran: *Soroush Publications* (In Persian).
- Boise, M. (1995) *History of Zoroastrianism*. Translated by; Homayun Sanati Zade, Tehran: *Toos Publications* (In Persian).
- Bahar, M. (1999) *Research in Iranian Mythology*, Tehran: *Agah Publications* (In Persian).
- Bahar, M. (1990) *"Faranbagh Dadegi Bandehshen"*, Tehran: *Toos Publications* (In Persian).
- Pahlavi narration*. (1988) Translated by; Mahshid Mir Fakhrayi, Tehran: *Institution for cultural studies and Researches* (In Persian).
- Parsipoor, Sh. (1993) *Tuba and the Meaning of Night*. Tehran: *Alborz Publications* (In Persian).
- payande, H. (2018) *Ideas and literary criticism*. First volume, Tehran: *Organization for the Study and Compilation of Humanities Books* (Samt) (In Persian).

- poor Davoud, Ib. (1998) *Usta Yashtha. Second volume*. Tehran: *Myths Publications* (In Persian).
- Pigut, Zh. (1994) Japan myths. Translated by; Bajelan Farrokhi. Tehran: *Myths Publications* (In Persian).
- Rouzatian, M. (2000) "Decoding the story of Salaman and Absal Hanin Ebn-e Ishaq based on Jung's archetypes." No. 1. *Literary Arts, Literary Techniques*. 97-106 (In Persian).
- Safari, Ja; Mahmoudnejad, H.(2006) A Study of Some Archetypes in Ahmad Shamlu's Poems, *Literary Studies, Literary Research*. No. 11, 113-144 (In Persian).
- Shiri, Gh. (1999) *Schools of Story Writing in Iran*. Tehran: Cheshme Publications (In Persian).
- Tahmasebi, F; Alishahi, B. (2015) *Sociology of personality in Persian novel*. Tehran: *Andishmandan-e kasra* (In Persian).
- Fasih, I. (2001) *Dastanjavaid*. Tehran: *Alborz Publications* (In Persian).
- Karimer, S. (1961) *Sumeri Tablets*. Translated by; Davoud Rasayi. Tehran: *Stock offset* (In Persian).
- Gimen, D. (1997) *The Religion of Ancient Iran*. Translated by; Roya Monjam. Tehran: *Fekr-e Rooz Publications* (In Persian).
- Majlesi, M. (1993) *Lavame Sahenqarani*. First volume. Qom: *Esmaeiliyan Publications* (In Persian).
- Mehraban Qezelhesar, J and others. (2021) Investigating the Personality Characteristics of Firouz Shah and Ein al-Hayat in Darab Nameh by Beighami Based on Anima Archetype. *13* (1), 23-38 (In Persian).
- Modaresi, T. (1964) *Yekliya and His Loneliness*. 3rd Edition. Tehran: *Nil Publications* (In Persian).
- Modares Sadeghi, J. (2004) *Bloody Cow*. Tehran: *Markaz Publications* (In Persian).

- Namdar, L. (2020) The Archetype of Death and Rebirth in the Poetry of Khayam and Abdolwahab al-Bayati. *Journal of Comparative Literature*, No. 3, 111-129 (In Persian).
- Nikobakht, N and colleagues. (2009) An Investigation of the Archetypes of Water and Tree in Tahereh Saffarzadeh's Poem, *Literary Research*. No. 24, 145-167 (In Persian).
- Hal, K. (1969) Fundamentals of Freud psychology. Translated by; Iraj Nik Ayin. Tehran: *Ghazali Publications* (In Persian).
- Yahaghi, M. (2009) Myths and Story-likes Criticism. 2nd Edition, Tehran: Contemporary Culture Publications (In Persian).
- Yavari, H. (1999) Psychoanalysis of Literature. Tehran: *Sokhan Publications* (In Persian).
- Yung, K. (2008) Human and Their Symbols. Translated by; Mahmood Soltani. Tehran: *Jami Publications* (In Persian).
- Yung, K. (2016) Psychology and Religion. Translated by; Fovad Ruhani. Tehran: *Cultural and scientific Publications* (In Persian).
- Dastgheib, A. (2007) From the Lens of Criticism. Attempted by; Alireza Ghuche Zade. 1st Edition. Tehran: *Khane Ketab Publications* (In Persian).
- Rafiee, Z; Seyyed sadeghi, M; Ardalani, M. (2017) The hero of the novel "Tuba" and the meaning of the night in reality. *Researches of Literary Criticism and Stylistics*. 49-72. (In Persian).
- Sattari, R; Haghghi, M. (2014) Critique of the Archeology of the Mythical Dualistic Roots in Ferdowsi's "Shahnameh". *Textbook of Persian Literature. Faculty of Literature and Humanities*. Isfahan University. 5(1), 111-130 (In Persian).
- Sattari, R; Haghghi, M; Mahmoodi, M. (2011) "The Manifestation of the Archetypal Mother Model in Iranian National Epics Based on Yung's Theory of Psychology." *Journal of Women in Culture and Art*. 8(1), 45-66 (In Persian).

- Ali, F. (2011) "Snake in Persian Myths and Literature. *Scientific- Researching Journal of Persian Literature*. 7(17). 9- 25 (In Persian).
- Mokhtarian, B. (2009) The Structure of Nutrition in the Mythology and Policy Based on the Texts of Ancient Iranian Languages. Institute of Humanities and Cultural Studies. 1(2), 107-120 (In Persian).
- Nouri, A; Sarlak, A. (2015) Analysis of the Archeology of the Story (Al-Mulk and Al-Brahma) "Kelileh and Demneh". *Researching and Scientific Journal of Textual and Persian Literature*. No. 32, 79-92 (In Persian).
- Munsan, F. (2013) Study of Mythological Insights in the Fiction of Contemporary Iranian Women. Ph.D. Dissertation, Supervisor: Abbas Khayefi, University of Guilan (In Persian).